

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

“ยุทธศาสตร์สองมหาสมุทร: อินเดียกับอินโด-แปซิฟิก”

นฤตม์ เจริญศรี¹

Narut Charoensri²

Received: February 4, 2019

Revised: June 15, 2019

Accepted: June 19, 2019

ผู้วิจารณ์เลือกเอาจุลสารของโครงการความมั่นคงศึกษาที่มีศาสตราจารย์ ดร. สุรชาติ บำรุงสุข เป็นผู้ประสานงานโครงการ มาเป็นหนังสือในการวิจารณ์ครั้งนี้ เนื่องจากตัวผู้วิจารณ์เองนั้นมีความสนใจในเรื่องของ “ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก” (Indo-Pacific Strategy) ที่กำลังมีบทบาทและได้รับความสนใจจากนักยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคงในโลกปัจจุบันมากขึ้นเรื่อยๆ

ต้องกล่าวถึงผู้เขียนจุลสารก่อน ปิยณัฐ สร้อยคำ นั้นสำเร็จการศึกษาด้านรัฐศาสตร์ (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก่อนจะไปศึกษาระดับปริญญาโทด้านรัฐศาสตร์ที่ Osmania University ประเทศอินเดีย และปริญญาเอกที่ University of St Andrews ประเทศสหราชอาณาจักร จากประสบการณ์การเรียนเราจะเห็นว่าผู้แต่งมีพื้นฐานการวิเคราะห์ที่เน้นไปด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเคยมีประสบการณ์โดยตรงในการไปศึกษาระดับปริญญาโทที่ประเทศอินเดีย ซึ่งทำให้ผู้เขียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคมของอินเดียที่มาช่วยสร้างความเข้าใจพฤติกรรมของนโยบายต่างๆ ของอินเดียได้อย่างลึกซึ้ง ปัจจุบันปิยณัฐเป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ในจุลสารความมั่นคงศึกษา ที่มีชื่อหัวข้อว่า “ยุทธศาสตร์สองมหาสมุทร: อินเดียกับอินโด-แปซิฟิก” ปิยณัฐแบ่งหัวข้อการนำเสนอออกเป็น 3 ข้อใหญ่ๆ คือ (1) ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับอินเดียและยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจ (2) พัฒนาการ

¹ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200
อีเมล: narut.c@cmu.ac.th

² Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai, 50200. Email: narut.c@cmu.ac.th

ขอบเขตทางภูมิรัฐศาสตร์ และความสำคัญของแนวคิดอินโด-แปซิฟิก และ (3) ทศนะของอินเดียต่อมหาอำนาจในยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก

ในหัวข้อแรก ผู้เขียนมุ่งให้ข้อมูลที่เป็นรากฐานที่ทำให้อินเดียเป็นประเทศมหาอำนาจ โดยเริ่มจากการสืบไปยังรากฐานทางอารยธรรมที่อินเดียมีบทบาทในภูมิภาค และตามมาด้วยการให้ข้อมูลที่ถกเถียงว่าอะไรทำให้อินเดียมีอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นจำนวนประชากร ขนาดของพื้นที่ ขนาดของเศรษฐกิจ ปริมาณและงบประมาณของกองกำลังทางทหาร และจำนวนของประชากรของอินเดียที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตสูงเป็นอันดับที่สองของโลก (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 5-6) ในส่วนนี้ น่าเสียดายว่าเนื่องจากข้อจำกัดของจำนวนหน้าต้นฉบับ ทำให้ผู้เขียนไม่ได้อธิบายลงลึกไปถึงประเด็นต่างๆ ที่ผู้เขียนเสนอว่าประเด็นต่างๆ เหล่านั้นช่วยทำให้อินเดียเป็นประเทศมหาอำนาจอย่างไร โดยเฉพาะประเด็นที่ผู้เขียนเสนอถึงจำนวนของผู้เข้าถึงอินเทอร์เน็ต (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 6) ซึ่งผู้วิจารณ์อยากทราบว่าผู้เขียนมีความเห็นอย่างไร

ประเด็นที่น่าสนใจอย่างมากคือ ผู้เขียนได้เสนอยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดียภายใต้ 4 ปทัสถาน (Norms) ที่สำคัญ คือ (1) มหาอำนาจด้านวัฒนธรรม (2) มหาอำนาจที่เคารพในอำนาจอธิปไตย (3) มหาอำนาจที่มีความสันติและเป็นประชาธิปไตย และ (4) มหาอำนาจที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้วิจารณ์เห็นว่าข้อเสนอของผู้เขียนต่อปทัสถานทั้ง 4 นี้ น่าสนใจอย่างมาก เพราะเป็นการวิเคราะห์ประเด็นที่ผนวกเอาการเมืองและวัฒนธรรมเข้ามาวิเคราะห์รูปแบบของมหาอำนาจที่แตกต่างไปจากการให้คำนิยามมหาอำนาจที่เรามักใช้อธิบายประเทศมหาอำนาจอื่นๆ ที่เน้นไปเรื่องเศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคงเท่านั้น ประเด็นที่ผู้เขียนไม่ได้มีโอกาสนำมาอธิบายลงรายละเอียดคือการที่อินเดียเป็น “มหาอำนาจที่เคารพอำนาจอธิปไตย” เพราะในประเด็นนี้ ผู้วิจารณ์ไม่เข้าใจว่า การที่ผู้เขียนเสนอว่าการที่อินเดียเคยมีประสบการณ์ของการต้องเผชิญหน้ากับจักรวรรดินิยม ทำให้อินเดีย “เป็นมหาอำนาจที่ให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตย การรับประกันความเสมอภาคและเคารพในการตัดสินใจของแต่ละรัฐ” (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 7) นั่นคืออะไร เพราะการให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยและการเคารพในความเสมอภาคของแต่ละรัฐก็เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของรัฐในสังคมระหว่างประเทศอยู่แล้ว แต่การที่อินเดียเคารพประเด็นต่างๆ นี้ทำให้อินเดียเป็นประเทศมหาอำนาจได้อย่างไร

ในหัวข้อที่ 2 ที่ว่าด้วย “พัฒนาการ ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ และความสำคัญของแนวคิดอินโด-แปซิฟิก” นั้นมีความน่าสนใจ ผู้เขียนได้สืบค้นแนวคิดเกี่ยวกับอินโด-แปซิฟิกไปยังข้อเสนอของ G. S. Khurana (2007) ซึ่งเป็นนักวิชาการชาวอินเดีย

ที่ตีพิมพ์ผลงานในเรื่อง “Security of Sea Lines: Prospects for India-Japan Cooperation” และเสนอว่างานชิ้นนี้ได้รับความสนใจจาก Shinzo Abe ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่น จนทำให้ญี่ปุ่นนำไปพัฒนาออกมาเป็นแนวคิดเรื่อง “Free and Open Indo-Pacific” ต่อมา ในประเด็นนี้ผู้วิจารณ์เห็นว่าข้อสังเกตของผู้เขียนนั้นน่าสนใจ เพราะโดยปกติแล้ว การศึกษาประเด็นเรื่อง Free and Open Indo-Pacific นั้นส่วนมากแล้วจะให้ความสนใจไปในฐานะที่เป็นบทบาทของญี่ปุ่นในการให้กำเนิด โดยไม่ได้มีการกล่าวถึงบทบาทของอินเดีย

ในหัวข้อที่ 3 ที่ว่าด้วย “ยุทธศาสตร์และการดำเนินนโยบายต่างประเทศของ อินเดียภายใต้แนวคิดอินโด-แปซิฟิก” ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่ายุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก เป็น “ส่วนต่อของความพยายามที่จะเป็นมหาอำนาจทางทะเลของอินเดีย” (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 13) ในประเด็นนี้ ผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงหรืออธิบายประเด็นเรื่อง มหาอำนาจทางทะเลมาก่อนในส่วนหน้า ทำให้เกิดความสับสนว่า การที่ผู้เขียนเสนอว่า อินเดียพยายามเป็นมหาอำนาจทางทะเลนั้นคืออะไร ผู้เขียนได้พยายามเสนอว่ายุทธศาสตร์ อินโด-แปซิฟิกเป็นเสมือนกรอบที่เข้ามาช่วยประสานกรอบความร่วมมือที่มีอยู่แล้วของ อินเดีย ได้แก่ (1) ความร่วมมือในกรอบมหาสมุทรอินเดีย (2) ความร่วมมือในกรอบ อ่าวเบงกอล (3) ความร่วมมือกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน (4) ความร่วมมือ บนพื้นฐานร่วมทางอารยธรรมและประวัติศาสตร์ และ (5) ความร่วมมือในกรอบมหาสมุทร แปซิฟิกและส่วนขยายสู่อินโด-แปซิฟิก

ในกรณีของประเด็นเรื่องเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน ผู้เขียนเสนอว่า ความผูกพันที่ใกล้ชิดระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเห็นได้จากอิทธิพล ทางศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ภาษาและวรรณกรรม (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 22) รวมถึงความใกล้ชิดทางกายภาพ สิ่งเหล่านี้ทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง สองภูมิภาคตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันมีการแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง

ผู้เขียนเสนอว่าประเด็นที่ทำให้อินเดียหันมาสนใจเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นคือ การต้องการตลาด (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 22-23) การมีความใกล้ชิดทางอารยธรรม (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 23) การมีพรมแดนติดต่อกัน (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 23) การเผชิญปัญหาความท้าทายร่วมกัน เช่น ปัญหาการแบ่งแยกดินแดน เป็นต้น (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 23) หรือการที่อินเดียต้องการเข้ามาคานอำนาจกับจีนที่เริ่มมี อิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น (ปิยณัฐ สร้อยคำ, 2561, น. 23)

ผู้วิจารณ์เห็นว่า ในประเด็นนี้ ผู้เขียนได้ให้เหตุผลที่น่าสนใจเอาไว้ถึงเป้าหมาย ที่ทำให้อินเดียอยากจะเข้ามามีบทบาทที่ใกล้ชิดกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ผู้เขียน

ยังไม่ได้อธิบายเพิ่มเติมไปกว่า ประเด็นเหล่านี้มันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ขนาดไหน เพราะแม้ว่าประเด็นที่ผู้เขียนเสนอมາจะเป็นประเด็นที่ใช้อธิบายบทบาทของอินเดียที่มีกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในงานเขียนนี้ ผู้เขียนยังไม่ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาว่าในแต่ละช่วงเวลานั้นมีปัจจัยที่แตกต่างกันออกไปอย่างไร

ในหัวข้อ “เชื่อมโยงสองมหาสมุทร: ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก” และ “ทัศนะของอินเดียต่อมหาอำนาจในยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก” นั้นดูเหมือนผู้เขียนจะกลับมามองหาความสนใจกับวิธีการศึกษาแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เน้นการอธิบายเรื่องการแข่งขันของประเทศมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศอีกครั้ง ผู้เขียนวิเคราะห์เรื่องการแข่งขันกันระหว่างประเทศมหาอำนาจในภูมิภาค

อย่างไรก็ดี ผู้วิจารณ์เห็นว่า โดยภาพรวมของจุลสารแล้ว ผู้เขียนยังไม่ได้แสดงให้เห็นเป้าหมายหลักหรือภาพใหญ่ของอินเดียในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าอะไรเป็นแรงผลักดันและเป้าหมายสูงสุดของอินเดียในการเริ่มคิดยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก โดยเฉพาะแนวคิดของ G. S. Khurana ที่มีผลต่อการพัฒนายุทธศาสตร์ของญี่ปุ่น ต่อมา ในงานนี้ทำให้เราขาดภาพใหญ่ว่าอะไรคือเป้าหมายที่ทำให้อินเดียต้องการผลักดันยุทธศาสตร์ของตนเองและการเชื่อมภูมิภาคต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน

ข้อที่ผู้เขียนยังไม่ได้ลงรายละเอียดอีกประการก็คือ การให้ข้อมูลและบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของอินเดียในตะวันออกกลาง เอเชียกลาง และแอฟริกา เพราะผู้เขียนให้ความสำคัญไปกับการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่า การยังไม่ได้อธิบายให้รายละเอียดความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับภูมิภาคอื่นๆ นี้ ทำให้เรายังไม่เห็นภาพเชื่อมโยงว่าอินเดียมีเป้าหมายในการเชื่อมโยงภูมิภาคต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันอย่างไร ผ่านโครงการอะไร และคำถามที่สำคัญที่สุดก็คือการเชื่อมโยงนั้นมีเป้าหมายอะไร

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้วิจารณ์จะกล่าวไปว่าผู้เขียนยังไม่ได้อธิบายรายละเอียดต่างๆ ในหัวข้อต่างๆ ที่ได้กล่าวไปนั้น ผู้วิจารณ์ตระหนักดีถึงข้อจำกัดของงานเขียนชิ้นนี้ที่มีข้อจำกัดด้านปริมาณหน้าของการเขียน เพราะต้นฉบับที่ต้องส่งให้กับจุลสารความมั่นคงศึกษานั้นมีจำนวนหน้าที่ชัดเจนว่าห้ามเขียนเกินกี่หน้า ประเด็นนี้ทำให้ผู้เขียนไม่ได้มีโอกาสในการขยายความเพิ่มเติมประเด็นต่างๆ โดยละเอียดลงไป ซึ่งผู้วิจารณ์หวังว่าจะได้อ่านรายละเอียดต่อไปในงานชิ้นอื่นๆ

นอกเหนือไปจากนั้น ต้องกล่าวว่างานเขียนนี้มีประโยชน์ต่อนิสิตนักศึกษา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อาจจะมีข้อจำกัดในการเข้าถึงหรือเข้าใจเอกสาร

ภาษาอังกฤษ ในแง่หนึ่ง งานนี้เขียนช่วยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถอ่านงานประเด็นนี้เป็นภาษาไทยได้ดี ที่สำคัญ งานเขียนนี้เน้นไปเรื่องมุมมองของอินเดีย ซึ่งยังไม่มีการเขียนที่เป็นภาษาไทยเขียนออกมา นั่นทำให้งานเขียนนี้ช่วยให้นิสิตนักศึกษาที่ทำรายงานเกี่ยวกับอินโด-แปซิฟิกสามารถเข้าถึงมุมมองอินเดียได้ในเบื้องต้นก่อนจะไปอ่านต่อยอดในงานชิ้นอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ปิยณัฐ สร้อยคำ. (2561). “ยุทธศาสตร์สองมหาสมุทร: อินเดียกับอินโด-แปซิฟิก”.
จุลสารความมั่นคงศึกษา, ฉบับที่ 202. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา

ภาษาอังกฤษ

Khurana, G. S. (2007). Security of Sea Lines: Prospects for India-Japan Cooperation. *Strategic Analysis*, 31(1), 139-153.